

Пахомов Олександр Євгенович — териолог, новатор та ідейний генератор

Марія Шульман

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро)
e-mail: marishu@ukr.net; orcid: 0000-0002-4290-2753

SHULMAN, M. Pakhomov Oleksandr Yevgenovych, a mammalogist, innovator and idea generator. — Oleksandr Pakhomov is the embodiment of the new scientific direction of structural and functional zoology. For the first time for the steppe zone of Ukraine, a classification of species of environmental activity of mammals was created, the specifics of their participation in functional processes of different types of ecosystems were determined. Under the auspices of Professor O. Y. Pakhomov, more than 40 projects were prepared, which expanded the econet of Dnipropetrovsk Oblast and the area of protected areas in this region has been doubled. Thanks to his purposefulness as a science director, his research topics constantly participate in competitions of the Ministry of Education and Science of Ukraine and receive public funding.

Біографічні деталі

Пахомов Олександр Євгенович народився 14 лютого 1952 р. у м. Дніпропетровськ. Навчався у СЗШ № 32 у м. Дніпропетровськ. О. Є. Пахомов закінчив у 1975 р. Дніпропетровський державний університет, біологічний факультет, із присвоєнням кваліфікації «Біолог. Викладач біології та хімії». Паралельно з навчанням з 1972 р. працює у Дніпропетровському університеті, починаючи з лаборанта кафедри іхтіології та гідробіології.

Студентські спогади: найголовнішими вчителями у житті й науці були Олександр Люціанович Бельгард (проф. кафедри геоботаніки, ґрунтознавства та екології) та Валентин Леонтійович Булахов (проф. кафедри зоології та екології). Поточна посада — завідувач кафедри зоології та екології біолого-екологічного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Рис. 1. Олександр Євгенович Пахомов. Автор: М. Шульман. Фото 2010 р.

З 1978 по 1986 р. — зав. лабораторії кафедри зоології та екології. З 1979 по 1986 р. поєднував роботу з викладацькою діяльністю. З 1986 р. перейшов на постійну викладацьку діяльність і був обраний асистентом, а з 1987 р. — старшим викладачем кафедри зоології та екології. Кандидат біологічних наук із 1987 р. (спеціальність «Екологія» та «Зоологія»). Тема кандидатської дисертації «Почвенно-екологическая роль роющей деятельности млекопитающих в лесных биогеоценозах степной зоны УССР». У 1989 році отримав учене звання доцента.

У 1990–1996 рр. працював деканом біолого-екологічного факультету та у 1999–2014 рр. — деканом факультету біології, екології та медицини. У 1999 році захистив докторську дисертацію за спеціальністю «Екологія» на тему: «Биогеоценологическая роль млекопитающих в почвообразовательных процессах степных лесов Украины». У 2001 році О. Є. Пахомову надане вчене звання професора по кафедрі зоології та екології. З 2015 р. по теперішній час — завідувач кафедри зоології та екології ДНУ. Працює у галузі екології тваринного світу України 40 років. Стаж роботи в ДНУ — 50 років.

Ключові доробки в галузі теріології

Коло наукових інтересів — екологія, зоологія, біорізноманіття та функціональна роль тваринного світу. Пріоритетні наукові напрями — вивчення ссавців степової зони України, екологічної ролі діяльності ссавців, роль ссавців у ґрунтотвірних процесах. Наукові інтереси лежать у галузі зоології й екології, охорони довкілля, природно-заповідного фонду України.

Наукові праці: автор понад 600 наукових та методичних публікацій, у тому числі публікацій у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus — 18, Web of Science — 47. Індекс Гірша у базі Google Scholar — 19, за базою Web of Science — 9 та базою Scopus — 6.

Серед наукових публікацій 19 монографій. Серед них серія монографій (15 видань) під науковою редакцією О. Є. Пахомова в серії «Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область».

Основні доробки дослідника відображені в таких публікаціях: «Биогеоценологическая роль ссавцев у ґрунтотвірних процесах степових лісів України» (рос.) (Пахомов 1998), «Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Ссавці (Mammalia)» (Булахов & Пахомов 2006); «Ссавці як об'єкт досліджень у лісах степової зони України» (Булахов *et al.* 2003), «Динаміка стану теріофауни за останні 100 років в умовах промислової степової Наддніпряни» (рос.) (Булахов *et al.* 2012) та ін.

Співавтор п'яти підручників та 15 навчальних посібників під грифом МОН України. За загальною редакцією О. Є. Пахомова розроблено базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів «Екологія» (2014). Науковець підготував кілька навчальних посібників, прямо дотичних до теріології, серед яких: «Функціональна зоологія» (Булахов & Пахомов 2010), «Ето-

логія (основи поведінки тварин)» (Севериновська *et al.* 2010), «Екологія» (Бобильов *et al.* 2014).

О. Є. Пахомов — один з організаторів наукового напрямку «Структурно-функціональна зоологія». Уперше для степової зони України ним створено класифікацію видів середовищетвірної активності ссавців, визначено особливості їхньої участі у функціональних процесах різних типів екосистем.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

О. Є. Пахомов понад 25 років — з 1967 по 1993 рр. — керував науковим гуртком «Фауніст». У межах програм підготовки студентів і магістрантів викладає дисципліни «Роль тварин у біогеоценозах», «Методологія наукових досліджень в екології», «Актуальні напрями екологічних досліджень», «Оцінка стану екосистем та їх компонентів», «Просторова екологія».

У 2004 р. він очолив колектив із розробки «Програми охорони навколишнього середовища в Дніпропетровській області у 2006–2015 рр.», затвердженої Дніпропетровською обласною радою. Під його керівництвом підготовлено понад 40 проєктів, завдяки чому площа заповідного фонду Дніпропетровщини зросла на 48 тис. га (у 2,7 рази). У 2011 р. під керівництвом О. Є. Пахомова підготовлено та затверджено Дніпропетровською обласною радою Червоний список тварин регіону та видано «Червону книгу Дніпропетровської області (тваринний світ)».

Понад 10 років О. Є. Пахомов працював у ВАК України. За сумлінну роботу з наукової експертизи та атестації наукових кадрів вищої кваліфікації нагороджений Подякою голови ВАК України. З 2011 р. О. Є. Пахомов — голова президії Науково-методичної ради з біології (040102) МОН України, член секції Наукової ради МОН України за фаховим напрямом «Біологія, біотехнологія, харчування (з 2013 р. по теперішній час). З 2015 року по теперішній час — голова спеціалізованої вченої ради Д 08.051.04 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) біологічних наук за спеціальністю 03.00.16 «Екологія». З 2015 р. проф. О. Є. Пахомов є членом спеціалізованої секції біології Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки.

У 2009 році О. Є. Пахомову надане звання «Заслужений діяч науки і техніки України». Має відзнаку Відмінник освіти України, нагороджений грамотами та відзнаками МОН і ВАК України. У 2018 році О. Є. Пахомов нагороджений нагрудним знаком МОН України за «За наукові та освітні досягнення». У цьому ж році за видатні досягнення в науково-педагогічній діяльності Вченою радою ДНУ надане почесне звання «Заслужений професор Дніпровського університету». У 2021 р. О. Є. Пахомов отримав державну стипендію від Президента України згідно з Указом від 11.06.2021 р. № 234 «Про призначення державних стипендій видатним діячам освіти».

Олександр Євгенович Пахомов є головним редактором рецензованих наукових журналів «Biosystems Diversity» (Scopus з 2017 р.) та «Regulatory Mechanisms in Biosystems» (Web of Science з 2015 р.).

Серед захоплень — мистецтва, автоспорт, книги та відеотека про життя тварин. Серед найулюбленіших цитат: «Очі бояться, а руки роблять!».

Література

- Біолого... 2018. *Біолого-екологічний факультет ДНУ: історія, сьогодення та майбутнє*. «Ліра», Дніпро, 1–302.
- Бобильов Ю. П., В. В. Бригадиренко, В. Л. Булахов, В. Я. Гассо, О. Є. Пахомов, [et al.]. 2014. *Екологія*. Фоліо, Харків, 1–672.
- Булахов, В. Л., О. Є. Пахомов. 2006. *Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Ссавці (Mammalia)*. Вид-во Дніпропетр. ун-ту, Дніпропетровськ, 1–356.
- Булахов В. Л., Пахомов О. Є. 2010. *Функціональна зоологія*. Вид-во Дніпропетр. ун-ту, Дніпропетровськ, 1–392.
- Булахов В. Л., А. Е. Пахомов, А. А. Рева. 2012. Динамика состояния териофауны за последние 100 лет в условиях промышленного степного Приднепровья. *Бюджетно Въпроси от Света на Науката*, «БелГРАД БГ», София, **33**: 67–72.
- Булахов, В. Л., О. Є. Пахомов, О. А. Рева, М. В. Шульман. 2016. Ссавці як об'єкт досліджень біоти у складі Комплексної експедиції ДНУ імені Олеся Гончара. *Біогеоценотичні дослідження лісів степової зони України*. За ред. А. П. Травлєва, «Свідлер А. Л.», Дніпропетровськ, 20–35.
- Гассо В. Я., В. В. Бригадиренко. 2008. [Про О. Є. Пахомова]. В кн.: *Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: Біобібліограф. довідник*. За ред. М. В. Полякова. 2-е вид. Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, Дніпропетровськ, 367–369.
- Огінова І. О., О. Є. Пахомов. 2011. *Теорія еволюції (системний розвиток життя на Землі)*. – ДНУ, Дніпропетровськ, 1–540.
- Пахомов, А. Е. 1998. *Биогеоценотическая роль млекопитающих в почвообразовательных процессах степных лесов Украины. Книга 1, 2*. ДГУ, Днепрпетровск, 1–232 + 1–228.
- Северинівська, О. В., О. Є. Пахомов, В. К. Рибальченко. 2010. *Етологія (основи поведінки тварин)*. Дніпропетровськ: ДНУ, 1–290.

ШУЛЬМАН, М. Пахомов Олександр Євгенович — теріолог, новатор та ідейний генератор. — Олександр Пахомов є розробником нового наукового напрямку «Структурно-функціональна зоологія». Ним уперше для степової зони України створено класифікацію видів середовищетвірної активності ссавців, визначено особливості їх участі у функціональних процесах різних типів екосистем. Під егідою професора О. Є. Пахомова підготовлено понад 40 проєктів, якими розширено екомережу Дніпропетровської області та удвічі збільшено площу заповідного фонду цієї області. Завдяки його цілеспрямованості як наукового керівника, його науково-дослідні теми постійно беруть участь у конкурсі Міносвіти та науки України й отримують державне фінансування.